

Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu

Zelo sem vesel, da je Pasijon uspel. Po mnogih letih je Loka spet zmogla ta projekt, ki je od zadnje priredbe leta 1936 še živel v starejših Ločanih. Ko to pišem, spomladi 1999, je še živ statist, ki je leta 1936 držal koso smrtni prikazni. Tudi angelčki iz tistega časa bi se še našli, čeprav že močno v letih.

Spominjam se, kako so si po vojni nekateri Ločani prizadevali, da bi projekt Pasijona obudili. Pokojni Lovrenc Planina, brat profesorja Franceta, s katerim sva v 60. letih skupaj dežurala ob nedeljah popoldne v Muzeju, mi je pripovedoval, kako so se predvojni igralci nekako dogovorili, da bodo po vojni spet igrali Pasijon. Zaobljuba je izvirala iz srečne vrnitve iz Srbije, kamor jih je leta 1941 pregnala nemška oblast. Za projekt si je prizadeval znani loški kulturni delavec, režiser in operni pevec, Polde Polenec. Da bi bila zadeva bolj kredibilna in od zunaj, so hoteli pritegniti režiserja Bojana Stupico, vendar časi takšnemu projektu niso bili naklonjeni. Prav je, da je čas dozorel, da je prevladalo zaupanje v mladega režiserja, ki je znal dvigniti tako velik projekt, ki je združil Loko, obe dolini in Šorško polje v starih mejah gospodstva in še čez. Vesel sem. Neznani ljubljčan, ki me je ogovoril v tistih dneh, je projekt primerjal z mesecem kulture v Ljubljani, s pripombo, da smo zadevo bolje izkoristili.

Pred vojno je Pasijon še vzbujal verska čustva. To smo si po takšni preteklosti komaj še upali zamisliti. Pa vendar se je pri kašči izvil krik: *«Nebajte ga vendar tepsti!»* Mladina, ki jo radi komentiramo,



Nagrobnik loškega glavarja barona Antona pl. Ekarja (1713–1727) v starološki cerkvi (Foto Dušan Koman).

je pa vzpodbujala biriče, le fajn ga daj. Tako kot v Kristusovem času, enkrat tako, drugič drugače. Vendar se mi tudi ta dva prizora zdita zanimiva. Pasijon je še vžgal po gledališki in verski plati in nas ni pustil brezbrizne. To, da še reagiramo, je pozitivno za čas ki ga živimo, za življenje, delo, umetnost, in mogoče celo za misel na poslednje reči, na našo smrt.

Obenem je hvalevredno, da je Mladinska knjiga v klasikih Kondorja z letnico 1999 ponovno objavila Škofjeloški pasijon s spremno besedo priznanih strokovnjakov za to področje. Žal nisem preštudiral dosedanje bogate literature o Pasijonu. Spodnje dodatke sem pridal kot moje premišljevanje ob tej knjižici, kar mi je prišlo na misel ob njenem branju in kar se nanaša na Loko. Mogoče bo koga še vzpodbudilo k dodatnim raziskavam, ki jih sam nisem več ali pa mi niso mogoče, posebno tisti viri izven Loke. Za radovedne Ločane pa bo ta zapis mogoče kaj zanimivega.

V meni znanih dokumentih, ki jih pozneje navajam, se loški pasijon na veliki petek imenuje procesija, samo procesija. Ni bil samo verski obred ampak teatarska uprizoritev dogodkov na veliki petek, saj častita duhovščina »nastopa« brez besed šele na koncu v prizoru Groba, za muzikanti. Spadala je med stanove, ki so bili povabljeni k procesiji.¹

Presvetli gospod baron Anton pl. Ekar je bil bratranec gospoda knezoškofa freisinškega.² Pokorn v rokopisnih zapiskih navaja, da je bil škofov brat, torej brat škofa Janeza Frančiška.³ Dr. Pavle Blaznik je glede tega sorodstva molčeč. Verjemimo pasijonskemu viru. Anton Ekar je bil loški glavar med leti 1713 in 1727.⁴ V Stari Loki ima nagrobnik, kjer izvemo, da je deloval med leti 1713 do 1727 in je leta 1727 umrl star 43 let. Po ponovnem vztrajanju in gorečih prošnjah gospoda glavarja se je projekt začel.⁵ Dr. Blaznik smatra Ekarja za gonilno silo pri Pasijonu, saj je bil takrat predstojnik bratovščine sv. Rešnjega telesa.⁶ O piscu, očetu Romualdu ne bomo izgubljali besed. Takrat je bil redni pridigar.⁷ Patri so se glede cerkvenih opravil delili na nedeljske, praznične in postne pridigarje. Nedeljski pridigar je bil najbolj iskan pater, zato so ga imenovali redni pridigar. Pridigal je vse nedelje v letu.⁸ Oče Romuald je dosegel to čast. Njegov nadrejeni gvardijan Agatangel iz Tolmina je vodil loški samostan med leti 1718–1721.⁹ Za dovoljenje, da se smejo ukvarjati s pasijonom, so zaprosili provinciala v Gradcu. Na loško posredovanje »... je prečastiti oče provincial Krištof iz Gradca s soglasjem častite definicije na naslednjem celovškem kapitlju odobril in dovolil ...«¹⁰ Kapitelj je bil 23. maja 1721 v Celovcu.¹¹ Pasijon pa je bil že 11. aprila.¹² Gre za zanimivo ugotovitev, da so pasijon igrali pred uradno potrditvijo. Pravila, ki jih je izdal celovski kapitel so nekoliko drugačna, bolj splošna, nanašajo pa se tudi na Loko. Iz njih se vidi, da so bile leta 1721 podobne procesije tudi v drugih krajih, Ljubljani, Radgoni, Beljaku, Tamswegu, Škofji Loki in so se z njimi ukvarjali kapucuni.¹³ Naknadna potrditev kaže, da je bil dogodek že prej znan. Tako je Mantuanijeva trditev, da je eno od vabil za procesijo, po ljubljanskem vzoru, ohranjena že za leto 1715.¹⁴ Tudi France Koblar citira v celoti to vabilo župnikom.¹⁵ Procesija iz leta 1721 naj bi bila nekako idealna konstrukcija, ki so jo letom in razmeram primerno spreminjali, dopolnjevali ali krajšali. Zanimiv je zapis celovškega kapitlja, ki je datiran po že opravljeni procesiji leta 1721. Takole pravi:

Tudi so nekateri odloki glede procesije na veliki petek.

Prvič – Pri postavljenih nosili (prizorih o. p.) jih je treba določeno število redigirati, kar morajo paziti procesijski mojstri. Predtsem v Ljubljani naj jih ne bo več kot 10 vključno z Grobom. V Radgoni z Grobom ne več kot 5. V Tamswegu tako kot v Loki vključno z Grobom štiri.

Drugič – Deklic, kakršne koli starosti, ne pridružujte pri živih slikah.

Tretjič – Naj se procesijski mojstri ne drznejo izprositi od dobrotnikov več kot tisto, kar skupnosti dajo prostovoljno, po presoji samostana za izdelavo nosil (prizorov o. p.) ali za brano svetnim delavcem.

Četrtič – Ne dovolite preoblek v budiče, razen v prizorih, ki so nujni za prikaz pekla.

Petič – Zagotovo se mora preprečiti preoblačenje pred procesijo, da ne bi hodili okrog po vasi; da bi se to lažje doseglo naj se oblačila ne razdeljujejo prej kot pred začetkom procesije. Kogar bi našli da bodi v tej obleki po mestu, je s tem izključen iz procesije.¹⁶

Iz zapisanega je razvidno, da so bile procesije v Ljubljani, Beljaku, Radgoni, Tamswegu in Loki. Kapucinsko vodstvo je bilo z njimi seznanjeno, saj so navodila jasna. Določili so število slik, v Loki samo štiri! Ženske so izključene. Kapucini morajo paziti na ubošvo. Hudiči se pokažejo samo v prizoru pekla. Igralci morajo ohraniti dostojnost. Vsa navodila se nanašajo na neliturgična opravila. Vprašanje je, ali bi že vnaprej tako jasno določali pravila igre. Takšne igre mogoče le niso bile popolna novost v Loki. Kapucinsko vodstvo je že vedelo, kakšne težave se lahko pojavijo. Loška procesija, ki jo je zapisal pater Romuald, je idealna postavitev, z največ prizori in mogoče leta 1721 še ni bila tako popolna, kot so jo zapisali. Verjetno je, da je zapis procesije z vsemi slikami poznejši in ne iz leta 1721. Na popravke in opombe opozarja tudi Koblar. Na čas po uprizoritvi leta 1721 kaže datum poznejše potrditve celovškega kapitlja in sploh navodila, kdaj se prične s pripravami za procesijo, januarja vsako leto, v postnem času.¹⁷ Na poznejši zapis da misliti tudi pripomba pri denarni dotaciji bratovščine svetega Rešnjega telesa, ki je znašala 50 goldinarjev nemške veljave. *«Če pa bi si voditelj procesije iz te vsote upal postaviti kako novo podobo, naj jo postavi, vendar naj ne okrne (dosedanje) postavitev.»¹⁸* Dopuslili so gibljivost števila prizorov. Ženske niso smele igrati, razumljivo za tisti čas. Šele enkrat po prvi svetovni vojni je reteški župnik dovolil mešane vloge in še to samo zaradi finančnega učinka, za sredstva za gasilsko brizgalno. Zanimivo je, da so ženske vloge doprinesle k finančnemu uspehu. No to je že prej spoznal njegov nekdanji kolega Franc Saleški Finžgar čez vodo v Sori, ki je pridno pisal kmečke igre z mešanimi igralci.

Ustanoviteljica in ohranjevalka te procesije je bila bratovščina presvetega Rešnjega telesa. Ta je bila ustanovljena v vikariatski cerkvi v Loki leta 1634.¹⁹ Stalno rento ji je predstavljalo nekaj desetih v polhograjskem gospodstvu. Poleg pobožnih namenov je bila tudi nekakšna banka za tiste čase. Okrog leta 1730 je imela izposojenih čez 12.000 goldinarjev kranjske vrednosti, za kar je dobivala letno 600 goldinarjev obresti.²⁰ Leta 1700 je ta bratovščina postavila nov marmornat oltar sv. Rešnjega telesa s sliko Kristusa na Oljski gori, v vikariatski, danes župni cerkvi v Loki. Meščan Jožef plemeniti Zanetti je za oltar daroval večjo vsoto. Imeniten črn

kamnit oltar, redok na Gorenjskem, je delo Mihaela Cussa-Kuša, oziroma njegove delavnice.²¹ Oltar je še danes dobro ohranjen. Leta 1727 je bil rektor bratovščine Peter Anton Zanetti. Ivan Jakob pl. Kossen je bil blagajnik, nunski spovednik in beneficijar kapele sv. Trojice pa je bil takrat asistent te bratovščine.²² Leta 1730 se kot rektor omenja novi loški glavar Josip Anton Halden, prav tako leta 1733.²³ Baron Rudolf Ferdinand Jožef (Anton) Halden je prevzel glavarstvo za Ekarjem leta 1727 in ga je vodil do leta 1752.²⁴ Blagajnik bratovščine je bil takrat gospod Kossen. Kot blagajnik bratovščine svetega Rešnjega telesa je naveden že leta 1713, ko je neznani bratovščinski dobrotnik dal 1500 goldinarjev deželne vrednosti za razsvetljavo oltarja Marije pomagaj v takrat novi kapucinski cerkvi in je znesek zapisal v račune.²⁵ Kossen je bil dobrotnik tudi pri procesiji. Pod četrtič je kronist zapisal: *«Če voditelj procesije kaj potrebuje, naj pošlje slugo k blagajniku bratovščine»* (to je bil tokrat vrli gospod pl. Kossen), *ta bo poskrbel za zaproseno.*²⁶ Kossen je naveden tudi kot tradicionalni pomembni dobrotnik v tretji podobi pasijona. *«To podobo peljeta dva konja, na njej je 12 apostolov in Kristus. Konja je vselej dal na voljo strogi gospod pl. Kbossen: njega je treba prositi zanju.»*²⁷ Gospod Kos, kakor je tudi zapisano na drugih mestih, je bil gosposočinski protipisar, druga najvišja funkcija v gospodstvu. Med nazivi je imel tudi titulo knezofreisinškega svetovalca.²⁸ V škofovi službi je bil med leti 1700–1732.²⁹ Včasih je nadomestoval tudi glavarja. Moral je biti zelo pobožen. Za zidavo kapucinskega samostana je po obračunu dohodkov in stroškov, ki so jih predložili loškemu glavarju leta 1713, daroval 1000 goldinarjev deželne vrednosti.³⁰ Še posebej, brez navedbe cene, je dal narediti zakristijsko omaro in vse, kar spada zraven.³¹ Gospod Kos je bil iz znane rodbine, ki ji Franc Pokorn sledi v 16. stoletje. Rojen je bil 17. 7. 1672, sin Janeza in Jere. Bil je poročen z Marino Barbaro in je imel med leti 1700–1715 več otrok. Leta 1733 je bil že mrtev.³²

Redovnim pravilom primerno so kapucinski očetje formulirali drugo točko navodil. *«Drugič, ko se bliža postni čas, pridejo»* (predstavniki bratovščine, o. p.) *v naš kapucinski samostan prosit voditelja procesije, koliko bi poslej še prevzel truda za nje prireditve, in sicer zato, da nam kapucinom ne bi bilo treba po predpisu prevzeti te procesije iz splošne miloščine in s prevelikim trudom. Drugič, kot je razvidno iz tega, gospodje nad procesijo niso kapucini, ampak bratovščina presv. Rešnjega telesa.*³³ Zaradi obljube uboštva se s takšnimi finančno ovrednotenimi projekti kapucini niso smeli ukvarjati. Po drugi strani pa je ta zapis tudi znamenje, da je bila procesija svetna zadeva, ne cerkveni obred, skratka teater, gledališče. Da se je procesija udomačila, kažejo zapisi v kapucinski kroniki. Za procesijo na veliki petek so si pri bratovščini svetega Rešnjega telesa kapucini leta 1728 pridobili kantic (Kenten öl, ein Centum Baum öl) lanenega olja, kar je moral spet zapisati gospod Kos, bratovščinski blagajnik.³⁴

«Sedmič. Voditelja procesije postavi bodisi naš provincialni kapitelj bodisi provincial; ta mora ravnati tako, kakor mi je odpisal častiti gospod oče Gottbard iz Gradca, zdajšnji provincial, ko sem ga vprašal. Njegove besede so: To opravilo naj opravlja po pravilu, danem na več kapitljih, in v skladu z objavljenimi odloki.

Osmič. Procesijo mora postaviti v red sam ali po rediteljih pomočnikih – ti so labko nekateri bratje kapucini ali svetni ljudje – okrog poltreb, začenja pa se (procesija) ob

štirih po pridigi v vikariatu. Voditelj te procesije ima naslednje ugodnosti. Prvič, Bratorščina mu nakloni 9 goldinarjev za tobak ali druge potrebščine; če ima sodelarca, si jih z njim deli v pravičnem deležu.³⁵ Sledijo še druge njegove bonitete pri duhovnih opravilih in seveda zadolžitve. Tobak je verjetno delil za dobro voljo, vprašanje je, ali si ga je kapucin smel privoščiti sam, posebno v postu.

Kapucinska kronika, ki so jo začeli pisati za nazaj leta 1741, pravi še drugače.³⁶ Ta govori o dveh procesijskih mojstrih, ki dobita za prizadevno vodenje po polovico določenih 9 florintov. Za vse to je poskrbel blagajnik bratorščine SRT.³⁷ Prav mogoče je, da je bil eden od procesijskih mojstrov svetna oseba.

Pasijon je bil civilna predstava, kot smo že omenili, saj je duhovščina sodelovala le pasivno v sprevodu. Pater Anton iz Koma, ki je pisal kapucinske redovne anale za leta 1634–1706 za štajersko provinco, je potožil, da nima zadosti podatkov. Šele leta 1724 so sestavili vprašalnik z dvanajstimi točkami, ki se nanašajo na celotno zgodovino posameznega samostana. Za naše premišljanje sta zanimivi dve točki, osma in deveta. 8. *Katero mesto imajo naši (kapucini o. p.) med redorniki v procesijah, ali so v kraju starejši redovi?* 9. *Katera opravila izvršujejo, ali spovedujejo laike?*³⁸ Vprašalnik je bil poslan 33 kapucinskim samostanom v bivši štajerski provinci, kamor so spadali tudi samostani iz naših dežel. Zanimivo je, da se s Pasijonom niso nikjer upali pohvaliti, čeprav vemo, kje vse so ga igrali. Le Ljubljancani so zapisali: *»V bližini mestnega magistrata običajno pokažejo vsako leto ob ustrežljivosti blagorodne Bratorščine Odrešenika sveta na veliki petek po zatonu sonca, v spomin Gospodovega trpljenja, predstavo s podobami na prenosljivih nosilih, pripravljeno z dolgim in velikim trudom, slavno in razkošno, z neštevilnimi svetlimi (prižganimi) svečami. Procesijo koordinirajo naši (kapucini, o. p.) in jo vodijo iz našega konventa. To si ogleda velika neštevilna množica od daleč. Stroške pokrije omenjena bratorščina votivno (ex voto) že čez sto let v obvarovanje pred kugo, zato tudi mesto ostaja zdravo.»*³⁹

Poglejmo še nekatere podobe iz loške Procesije.

»Četrta podoba.

1. *En gospod polkovnik na konju.*

2. *Dva narednika, vsak z njegovimi bojnimi trofejami na ramenih.*

3. *Dva bobnarja, peš. in med njima piskač.*

4. *Dvanajst mož s kopji po trije.*

Polovica grenadirske (pozneje dragonske, o. p.) konjenice na konjih.

SAMSON

5. *12 mož s kopji, spet po trije skupaj.*

*Druga polovica grenadirske (pozneje dragonske, o. p.) konjenice.»*⁴⁰

Že Koblar si je težko predstavljal tolikšno vojaško spremstvo pri posameznih podobah.⁴¹ Nisem vojaški strokovnjak, toda tale slika z grenadirsko (v drugem zapisu dragonsko) konjenico, se mi zdi »uvožena«. Gotovo gre za profesionalce, za grenadirje, pozneje dragonarje, dragonsko konjenico. Tako jo pisec tudi imenuje v četrti podobi, torej v istem prizoru, ki ga potem v splošnem sporedu celotne procesije za voditelja na koncu avtor Pasijona še enkrat komentira, ko citira celotno dragonsko konjenico.⁴² Grenadirji so bili pešaki, oboroženi z ročnimi granatami,

Že sredi 18. stoletja niso imeli več bomb, ampak so bili oboroženi s puško z bajonetom in kratko sabljo. Morali so biti zelo postavni.⁴⁵ Njihovi konji so bili gotovo iz spremstva.

Dragonci ali dragonarji, kot so jim po domače rekli ljudje, so bili konjeniki. Tako so za Pasijon dobili na posodo prateške in (ali) osebne konje. Zanimivo je, da je že Pokorn zapisal, da so bili vojaki pogosto v Škofji Loki in okolici. *«Stari zapiski nam jih kažejo že v začetku 17. stoletja. Pozneje so nam znani iz teh-le polkov: leta 1751. »de Molk», l. 1753. »Braune», l. 1763. »Wotto», l. 1770. »de Balffjo», l. 1777. »Comitts de Thurn», l. 1783. »Riesse». Med vojaki je bilo pa mnogo luterancev in kalvincer, ker so bili Nemci. Srečen slučaj pa nam je zaznamovati za Loko ta, da se jih je ravno v kapucinski cerkvi mnogo izpreobrnilo h katoliški veri in sicer poleg vojakov tudi mnogo njihovih žena.»⁴⁴ Te podatke je našel v kapucinski kroniki in mogoče v poročnih knjigah loškega vikariata.⁴⁵ V polku Thurn so bili razvrščeni vojaki iz Kranjske v sedemdesetih letih 18. stoletja.⁴⁶ Glede na imena enot bodo vojaški strokovnjaki lahko povedali, za kakšne vrste vojakov je šlo. V 17. in 18. stoletju je Avstrija poznala najemniški vojaški sistem. V 18. stoletju je moralo mesto Loka porazdeljevati vojake po hišah. Stroške za preskrbovanje jim je dežela obračunavala pri kontribuciji, davku, vendar je moralo imeti mesto Loka sredstva pripravljena, kadar so vojaki prihajali v Loko in okolico.⁴⁷ Prav zaradi stroškov in težav na terenu imamo za leto 1752 podatek, da se je vojaštvo (skupaj) naselilo v veliki hiši ob Kapucinkem mostu, ki je bila takrat last mesta in je dobila potem ime Kasarna.⁴⁸ Poznejši vir iz 40. let 19. stoletja navaja v hiši dolg hlev za 12 konj.⁴⁹ O kasarni, pozneje imenovani tudi Jesharni, po Josipu Guzelju-Pepetu, izdelovalcu kisa, ne bomo posebej razpletali. Dr. Pavle Blaznik je tej hiši posvetil poseben prispevek v Loških razgledih.⁵⁰ Zapisovalec v Pasijonu govori o štirih vrstah vojakov, grenadirji, dragonci, nemška konjenica, turška konjenica. Vojaki so se v Loki menjali. Še v drugi polovici 19. stoletja so bili vojaki v Kasarni. Na Podnu so imeli topove, na prostoru sedanje klavnice pa jahalnico, zato je ta prostor dobil ime Rajtšola.⁵¹ Uporaba vojakov pri cerkvenem obredu ni bila nobena posebnost. V Loki so še pred vojno stražili božji grob vojaki iz vojašnice prvega planinskega pešadijskega polka. Tudi Pokornova navedba, da so se mnogi vojaki spreobrnilo v kapucinski cerkvi, kaže na dobre odnose med moštvom in kapucini, in so jim vojaki zato »posodili» svoje bogato spremstvo za pasijonsko procesijo. V navodilih za 10 podobo je omenjeno pol nemške konjenice.⁵² Zanimivo je, da pri tekstovnem delu ni te opombe. Vse kaže, da so bili v določenem času na voljo tudi »nemški» vojaki, v razliko od bolj avstrijskih, glede na nosilca imena enote in njenega sedeža. Pri sodelovanju vojakov se v navodilih še večkrat javlja dragonska konjenica, popravljeno iz grenadirske, pač glede na obstoječe formacije v Loki.⁵³ V tretjem delu posameznega sporeda za ordinante vir navaja pol turške konjenice.⁵⁴ Mogoče je šlo za vojake, namenjene za Vojno krajino in so s temi vojaki, namenjenimi proti Turkom, hoteli prikazati judovske vojake v pasijonu. V baročnih in še poznejših upodobitvah Križevega pota, ima Pilat večkrat turban, pa tudi vojaško spremstvo so upodabljali po turško. Bolj se nagibam k prvi razlagi, saj je v navodilih stalo prvotno zapisano pred konjenico – nemška.⁵⁵ V seznamu oblačil za procesijo je naštetih čez 270 oblek za statiste. Vojaških uniform ne omenjajo.⁵⁶ Leta 1770*

je država ukinila najemniški sistem in uvedla novačenje. Vojaška služba je bila do leta 1802 dosmrtna in je udarila predvsem kmetske sinove, ki niso bili namenjeni za naslednike na posesti.⁵⁷ To pa je že druga tema, ki nas na tem mestu ne zanima več. Vojake pa sledimo v Kasarni še celo v drugi polovici 19. stoletja.

Prav zanimiv je podatek na koncu seznama oblačil, ki navaja *«Nov prapor iz belega, rdečega in modrega sukna, izdelana leta 1745 za konjenico.»*⁵⁸ Pisec nič ne omenja, za kakšno konjenico gre. Barve prapora so kaj zanimive, nacionalne, le razporeditev je za današnje razmere zamenjana. Prapor se je hranil pri kapucinih in ga ni imela vojska v varstvu. Mogoče gre za prapor meščanske garde. Leta 1659 je bilo v delegaciji, ki je sprejela freisinške odposlance, 12 domačih mušketerjev v rdečih suknjičih.⁵⁹ Ob sprejemu škofa Janeza Frančiška leta 1698, ki ga poznamo iz Visoške kronike, so v mestu za sprejem oborožili kakih 100 mož. Zaradi tako imenitnega sprejema se je pritožil deželni knez. Razvnela se je pravda, da takšni sprejemi škofu in imetniku nekega gospostva sploh ne gredo.⁶⁰ Leta 1778 so ustanovili pravo meščansko kompanijo kakih 60 mož. Oboroženi so bili z mušketo, bajonetom in sabljo z zelenordečimi resastimi obeski. Nosili so zelene suknjiče z rdečimi našitki in rdeče telovnike. Na glavi so imeli trovogelnjak s čopi. Imeli so svojo godbo 16 mož, imenovano turško godbo, ki se je izučila v Idriji, pri rudniški godbi. Zaradi visokih stroškov, ki jih takratni znani glavar Edling ni zmožel, škof in cesar pa sta samo soglašala, brez denarja seveda, je zadeva počasi zaspala. Tudi prošnja, da bi dobili tisti denar, ki je bil namenjen za streljanje proti toči, jih ni rešil dolgov. Po letu 1793 ni več zapisov o kompaniji.⁶¹ Ko je umiral stari mestni usnar Anton Dermota je v testamentu julija 1793 zapustil sivo mestno suknjo, kar bi kazalo na del uniforme neke bivše meščanske garde.⁶²

Splošna ugotovitev je, da je Jožef II. z dekretom 27. decembra 1782 odpravil skoraž vse takšne cerkvene sprevede.⁶³ Franc Pokorn je to letnico še skrajšal in zapisal, da je procesijo popolnoma prepovedal goriški nadškof že leta 1768 zaradi nedostojnosti, ki niso šle skupaj z dnem velikega petka.⁶⁴ Takšna letnica je tudi v Kapucinski kroniki. Koblar je za konec procesije navedel leto 1751 ali 1773.⁶⁵ O vseh teh letnicah nisem popolnoma prepričan. Verjetno so v posameznih letih še igrali Pasijon tudi še po Jožefu II. Škof Herberstein (škof med leti 1772–1787⁶⁶) je dovolil, da so v Ljubljani nosili po mestu Zveličarjev kip na mirtvaškem nosilu.⁶⁷ Matrikula, ki jo je dal zapisati starološki župnik Leopold Kalin, ki je bil župnik med leti 1728–1782, ima za veliki petek zapisano, *«Na veliki petek je v mestu zjutraj blagoslov kruha, masla in semen. Nato običajni obredi pri sv. Jakobu, ob 9 pa v župni cerkvi s koralno zapetim pasijonom. Po končanem pospravijo Najsvetejše v Božji grob, nato nadaljujejo z branjem pasijona po slovensko v župni cerkvi. Ob treh po kosilu recitirajo v koralnem petju matutinum pri sv. Jakobu, sledi pridiga o Gospodovem trpljenju, nato procesija.»*⁶⁸ Že za časa rabe tega diarija, so prečrtali blagoslov kruha, masla in semen. Zadeva ni spadala v liturgijo velikega petka. Prav tako so prečrtali procesijo, ki jo smemo smatrati za naš pasijon. Začenjala se je torej okrog štirih, po pridigi v vikariatu.⁶⁹ Če je bila procesija res ukinjena že leta 1768, je zanimivo, saj je procesija zapisana tudi v novi matrikuli, ki jo je nastavil starološki kaplan Jernej Klemenčič leta 1777.⁷⁰ Jernej je bil po letu 1804 prvi škofjeloški župnik. Glede opra-

vil na veliki petek je zapisal podobno, kot v starem dnevniku. Zapisal je ponovno blagoslov kruha, masla in semen in seveda procesijo po opravljenih pri sv. Jakobu. Torej so leta 1777 procesijo še opravljali in verjetno še pozneje, saj ni prečrtana, oziroma izpuščena, kot bi sicer domnevali. Takšna navodila pa so veljala gotovo do razdelitve župnije leta 1804.

Pa še nekaj. Tudi v Loki poznamo izraz zafrčkati. V Loki zafrčkamo, zapravimo denar, dobro ime, mladost in še kaj.¹ Poljanci zdrekajo, v Selški dolini mi pa tak domač izraz ni znan.

Mogoče bi pri ponovni postavitvi Pasijona kazalo nekaj igralcev obleči v starološkega župnika, loškega vikarja, gospoda gvardijana, pa v loške beneficiate, pa v selškega, poljanskega, žirovskega župnika, skratka v častito duhovščino, ki je v originalu spremljala procesijo.

Opombe

¹ Škofjeloški pasijon, str. 139, 147, v nadaljevanju *Pasijon*.

² *Pasijon*, str. 5.

³ *Nadškofjski arhiv Ljubljana*. Zapuščine, fasc. 212. Franc Pokorn. Znameniti Ločani, v nadaljevanju AŠKAL, Zapuščine, fasc. 212.

⁴ Pavle Blaznik, *Škofja Loka in Loško gospostvo (1973–1803)*, Muzejsko društvo Škofja Loka 1973, str. 451, v nadaljevanju, Blaznik, *Gospostvo*. Glede vladanja imata Blaznik in Pokorn iste podatke.

⁵ *Pasijon*, str. 5.

⁶ Blaznik, *Gospostvo*, str. 347.

⁷ *Pasijon*, str. 5.

⁸ Metod Benedik – Angel Kralj, Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca, *Acta ecclesiastica Sloveniae* 16, Ljubljana 1994, str. 46; v nadaljevanju *Acta ecclesiastica* 16.

⁹ Po slavnostnem zapisu vseh gvardijanov na sliki v kapucinskem samostanu v Škofji Loki.

¹⁰ *Pasijon*, str. 5.

¹¹ *Acta ecclesiastica* 16, str. 170–173.

¹² *Pasijon*, str. 5.

¹³ *Acta ecclesiastica* 16, str. 172–173.

¹⁴ *Pasijon*, str. 216.

¹⁵ Faksimile rokopisa iz Kapucinskega samostana v Škofji Loki, spremna beseda dr. France Koblar, Mladinska knjiga, Ljubljana 1972, str. VI, v nadaljevanju Koblar.

¹⁶ *Acta ecclesiastica* 16, str. 172–173. *... Decreta sunt quaedam pariter ratione Processionum in die Parasceves. Primo. ut imposterum feretra ad certum numerum redigantur, quem omnes Magistri Processionum observatum habeant, et imprimis Labaci non plures figuras habeant exclusivi Sepulcri quam 10. Radkerspurgi et Villaci non plures Sepulcri quam 5. Dambsovii vero et Locopoli non plures exclusivi Sepulcri quam 4.*

Secundo: ne puellae cufuscumque aetatis sint, ad agendas personas applicentur.

Tertio: Ne Magistri Processionum ultra id, quod a communitatibus sponte contribui solet, cum praesudicio Monasteriorum, pro construendis feretris, vel alendis laboratoribus saecularibus a benefactoribus emendicare praesumant.

Quarto: Ne admittantur transvestitiones in formas diabolorum exceptis iis, qui in ipsis figuris e. g. infernum praesentantibus videntur necessarii.

Quinto: Et secure prohibeatur transvestitio, ne ante actualem Processionem in vel Pago circumvagetur, quod ut facilius obtineatur, vestes non antea, nisi paulo ante initium Processionis distribuantur, et qui repertus fuerit in veste comica praevie vagari per civitatem, eo ipso a Processione excludatur ...

Zahvaljujem se patru Angelu Kralju za pomoč pri prevodu na nekaterih mestih.

¹⁷ *Pasijon*, str. 5.

- ¹⁸ *Pasijon*, str. 7.
- ¹⁹ *Pasijon*, str. 7.
- ²⁰ Blaznik, *Gospodstvo*, str. 338.
- ²¹ France Štukl, Iz zgodovine cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki, *Loški razgledi*, v nadaljevanju *LR*, 44, 1997, str. 53.
- ²² Dr. France Kos, *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*, Matica Slovenska, Ljubljana 1894, št. 583; v nadaljevanju Kos, *Doneski*.
- ²³ Kos, *Doneski* št. 586, 588.
- ²⁴ Blaznik, *Gospodstvo*, str. 452.
- ²⁵ Primož Kovač, Začetki kapucinskega samostana v Škofji Loki, *Acta ecclesiastica Sloveniae 10*, Miscellanea, str. 190; v nadaljevanju *Acta ecclesiastica 10*.
- ²⁶ *Pasijon*, str. 7.
- ²⁷ *Pasijon*, str. 52–53. Mogoče bi smeli Gestrenghe Herr povedati kot gnadjlivi, častitjivi gospod Kos, ker je nosil plemiško titulo.
- ²⁸ Kos, *Doneski*, št. 565, 567, itd.
- ²⁹ Blaznik, *Gospodstvo*, str. 453.
- ³⁰ Kos, *Doneski*, št. 568.
- ³¹ *Acta ecclesiastica 10*, str. 180.
- ³² NŠKAL, Zapuščine, fasc. 212.
- ³³ *Pasijon*, str. 7.
- ³⁴ *Acta ecclesiastica 10*, str. 190.
- ³⁵ *Pasijon*, str. 9.
- ³⁶ *Acta ecclesiastica 10*, str. 161–162.
- ³⁷ *Acta ecclesiastica 10*, str. 191. ... *wegen der denen zwey Herrn Procession-meistern ihrer mühehaltung halber vorhin ausgeworfene 9 fo, aber hat es bewendun, dessen der Herr Bruderschaft Cassier mit zustellung dits nachrichtlichen erinnert. Actum ut supra...*
- ³⁸ *Acta ecclesiastica 16*, str. 18.
- ³⁹ *Acta ecclesiastica 16*, str. 334. ... *Ad instantiam Civici Magistratus, quotannis reperti solitam, atque ad obsequium almae Confraternitatis, sub titulo Redemptoris mundi, die Parasceves post obitum solis, in memoriam Dominicae Passionis, cum figuris, et figuratis, super portatilia feretra, longo, et magno labore praeparatis, celebris, sumptuosa, et innumeris illustrata luminibus, Processio coordinatur a Nostris, et producitur ex nostro Conventu, ad quam Spectandam multa millia hominum a longe conflunt. Expensis administrat dicta Confraternitas, ex Voto a 100, et pluribus annis emisso, pro liberatione a peste, a qua etiam hactenus ipsa Civitas semper salva remansit.*
- ⁴⁰ *Pasijon*, str. 59.
- ⁴¹ *Koblar*, str. XV.
- ⁴² *Pasijon*, str. 135.
- ⁴³ Janez J. Švajncer, *Vojna zgodovina*, DZS, Ljubljana 1998, str. 205.
- ⁴⁴ Franc Pokorn, Loka, Krajepisno zgodovinska črtica, *Dom in svet*, letnik 7, Ljubljana 1894, prenatil Alojzij Pavel Florjančič, Muzejsko društvo Škofja Loka, maj 1995, str. 32, v nadaljevanju Pokorn, *Loka*.
- ⁴⁵ Pokorna vedno po krivem dolžimo, da ni citiral virov. Kako pa naj bi jih, ko jih je prebiral še na prvotnem mestu, v župnišču v Loki, oziroma Stari Loki in pri kapucinih. Ti viri takrat še niso bili (urejeni) v zgodovinskih arhivih.
- ⁴⁶ Janez J. Švajncer, *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*, Prešernova družba, Ljubljana 1992, str. 66–67.
- ⁴⁷ Blaznik, *Gospodstvo*, str. 317.
- ⁴⁸ Blaznik, *Gospodstvo*, str. 391.
- ⁴⁹ France Štukl, *Knjiga biš v Škofji Loki II*, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Škofja Loka 1984, str. 138; v nadaljevanju *Knjiga biš II*.
- ⁵⁰ Pavle Blaznik, Kasarna pri kapucinskem mostu v Škofji Loki, *LR 20*, 1973, str. 43–46.
- ⁵¹ *Knjiga biš II*, str. 146.
- ⁵² *Pasijon*, str. 139.
- ⁵³ *Pasijon*, str. 143.
- ⁵⁴ *Pasijon*, str. 145.

- ⁵⁵ *Pasijon*, str. 144.
- ⁵⁶ *Pasijon*, str. 171.
- ⁵⁷ Blaznik, *Gospostvo*, str. 357.
- ⁵⁸ *Pasijon*, str. 171.
- ⁵⁹ Blaznik, *Gospostvo*, str. 261.
- ⁶⁰ Blaznik, str. 262. O tem dogodku so pisali starejši zgodovinopisci že v prejšnjem stoletju, predvsem Avgust Dimitz v *Mittheilungen des historischer Vereins für Krain*, 1863, str. 100–101. Za novejšo literaturo glej: Hubert Glaser, Die Reise des Bischofs Johann Franz Eckher von Kapfing und Liechteneck in die Österreichischen Herrschaften des Hochstifts Freising im Jahr 1696, 34. *Sammelblatt des Historischen Vereins Freising*, Freising 1995.
- ⁶¹ *Blaznik*, str. 289–291.
- ⁶² France Štukl, Zemljiška knjiga kot vir za kulturno zgodovino (dva testamenta z inventarjem iz Škofje Loke), *Zbornik ob devetdesetletnici arhiva*, Zgodovinski arhiv Ljubljana, *Gradivo in razprave* 8, Ljubljana 1988, str. 84.
- ⁶³ *Pasijon*, str. 213.
- ⁶⁴ Pokorn, *Loka*, str. 29.
- ⁶⁵ *Pasijon*, str. 228.
- ⁶⁶ *Enciklopedija Slovenije* 4/15.
- ⁶⁷ *Pasijon*, str. 220.
- ⁶⁸ NŠKAL, *Župnija Stara Loka, fasc. 23. Rubrica generales parochiales. Die Veneris santo, seu Parasceutes est in civitate mane benedictio panis, butyri, et seminum* (ta del je pozneje prečrtan, o. p.). *Item consuetudo caeremoniae ad S. Jacobum: hora 9 na vero in parochiali cum Passione in Cantu Choral: bis finitis ponitur Ssmo Sacramentum in Sepulchrum, dein Vespera, et has excipit lectio Passionis carnicolica in Eccla Parochiali. Post prandium vero hora 3 tia recitatur in cantu choral ad S. Jacobum Matutinum, quod Sequitur concio de Passione Domini, dein Procestio*, (zadnje spet prečrtano, o. p.)
- ⁶⁹ *Pasijon*, str. 9.
- ⁷⁰ *Matrica parochiae Locopolitanae anno domini 1777*. Zapis je bil do pred nekaj let v župnijskem arhivu v Stari Loki, verjetno je že v NŠKAL.
- ⁷¹ *Pasijon*, str. 183.